

1. 2. 6

VÄHÄ TILASTOA
KANSAKOULU-OLOJEN

VALAISEMISEKSI,

KOONNUT

A. Br.

Berneri

HELSINGISSÄ,

HUFVUDSTADSBLAD'IN KIRJAPAINOSSA,

1877.

Monelta haaralta on nykyistä kansakoululaitostamme jotenkin kiivaasti vastusteltu. Vakuutuksen varmuudella moni väittelee, että kansakoulumme kituvat oppilasten puutteesta, että ne ovat muuttuneet pikkukouluiksi ja että ainoa keino pelastaa kansanopetusta siitä rappiotilasta, johon se muka on joutunut, olisi nykyisen kansakoululaitoksen kokonainen muuttaminen. Oltuaan tilaisuudessa tutustua kansakoulu-olojen kanssa maamme eri osissa allekirj. kuitenkin on tullut aivan toisiin päätöksiin kansakoulujen tilasta, ja on tämä seikka saattanut hänet siihen vakuutukseen että muutos tässä suhteessa olisi maallemme varsin turmiollinen. Se syynä siihen, että seuraavassa on koetettu tilaston avulla valaista tätä maamme edistykselle tärkeätä asiata.

Kun ne, jotka puolustavat nykyisiä kansakoulujamme, ovat mainittuja syytöksiä vastaan muistuttaneet, että olisi myös huomioon otettava se lyhyt aika, jonka kuluessa nämät koulut ovat olleet vaikuttamassa, muistuttaneet, että olisi kohtuutonta arvostella koko koululaitosta sen epäsäännöllisyyden mukaan, joka monessa paikassa etenkin vastaperustetuissa kouluissa tavataan, ovat he epäilemättä olleet oikeassa. Sillä selvä on, että semmoinen laitos kuin kansakoulu, joka niin likeisesti koskee kansan koko elämään, ja jolla on monta ennakkoluuloa ja vanhaa tapaa vastustajana, ei niin pian joka paikassa voi perehtyä ja vaikutuksestaan jättää aivan tyydyttäviä hedelmiä. Tällä ei ole vaadittu että kansakoulujen arvostelu ylipäänsä olisi lykättävä vastaisuuteen, vaan ainoastaan se ajatus lausuttu että sen, joka tahtoo saada oi-

kean käsityksen siitä, mitä nämä koulut jo ovat vaikuttaneet tai oikeammin tulevat vaikuttamaan, jos saavat edistyä kerran lasketulla perustuksella, sen tulee etupäässä ottaa huomioon olot niissä kouluissa, jotka verrallisesti pitemmän aikaa ovat työskennelleet. Ainoastaan siten voi asiata oikein arvostella.

Jättääkseni semmoiselle pohjalle perustetun lisän meidän kansakoulujemme tuntemiseen on allekirj. niiden kertomusten mukaan, jotka kansakoulujen johtokunnat koulujen vaikutuksesta lukuv. 1875—76 ovat koulutoimen ylihallitukselle antaneet, toimittanut tilastollisen osoituksen, joka koskee 89 koulua maalla ja 63 seurakuntaa; tämä osoitus siis käsittää enemmän kuin kolmannen osan niitä maaseurakuntia, joissa mainittuna lukuvuonna oli kansakouluja, ja lähes kolmannen osan kaikkia kansakouluja maalla. Näitä pitäjiä ja kouluja valittaessa on seuraavia perustuksia noudatettu: 1:ksi kustakin läänistä on otettu ne seurakunnat, joissa kansakouluja on kauemman aikaa ollut; 2:ksi näissä seurakunnissa on vanhin koulu aina valittu; ainoastaan yksi koulu, jos se on ollut yhteinen pojille ja tytöille, muuten kaksi koulua, poika- ja tyttökoulu, vaikka toinen niistä olisikin tullut myöhemmin toimeen; 3:ksi poikkeuksia on ainoastaan tehty siinä tapauksessa, jos asianomaisten piirin-tarkastajain kautta lähetetyt kertomukset ovat olleet sitä laatua, ett'ei niihin mitään tilastoa ole voitu perustaa.*)

Lukuvuonna 1875—76 kävi näissä kouluissa 3,744

*) Ne koulut, jotka siten on saatu, ovat *Uudenmaan läänissä*: *Elimäki*, poika- ja tyttökoulu (koulut avattu v. 1864), *Hel-singin pit.*, poika- ja tyttökoulu (v. 1869), *Iitti*, poika- ja tyttökoulu (v. 1870), *Inkoo*, yhteinen koulu (v. 1870), *Lohja*, poika- ja tyttökoulu (v. 1870), *Orimattila*, *Kuivanto*, yhteinen koulu (v. 1867), *Pornasten kapp.*, poika- ja tyttökoulu (v. 1870), *Pyhäjärvi*, yhteinen koulu (v. 1868), *Sammatti*, yhteinen koulu (v.

oppilasta. *) Tuon yleisen puheen suhteen että kansakoulut ovat tyhjäät, saamme siis kohta sen ilmoituksen, että *kussakin näistä kävi keskimäärin 42 oppilasta*. Sivuu-

1868), *Sipoo*, yhteinen koulu (v. 1869); *Turun ja Porin läänissä*: *Daalinruukki*, poika- ja tyttökoulu (v. 1854), *Halikko*, poika- ja tyttökoulu (v. 1871), *Kemiö*, tyttökoulu (v. 1873), *Kokemäki*, poika- ja tyttökoulu (v. 1872), *Laitila*, poika- ja tyttökoulu (v. 1873), *Mynämäki*, yhteinen koulu (v. 1872), *Punkalaidun*, yhteinen koulu (v. 1869), *Teijon* tehdas, yhteinen koulu (v. 1869); *Hämeenlinnan lääni*: *Akaan pit.*, yhteinen koulu (v. 1867), *Hausjärvi*, poikakoulu (v. 1866), *Hollola*, *Uškela*, yhteinen koulu (v. 1867), *Janakkala*, poikakoulu (v. 1861), *Jämsä*, poika- ja tyttökoulu (v. 1869), *Loppi*, poika- ja tyttökoulu (v. 1867), *Sääksmäki*, yhteinen koulu (v. 1868), *Tammela*, poika- ja tyttökoulu (v. 1869), *Urjala*, poika- ja tyttökoulu (v. 1858), *Wanaja*, yhteinen koulu (v. 1865); *Wiipurin lääni*: *Impilahti*, poika- ja tyttökoulu (v. 1871), *Kurkijoki*, poika- ja tyttökoulu (v. 1870), *Sippola*, poikakoulu (v. 1858), *Suittosen* koulu, poika- ja tyttökoulu (v. 1864), *Walkealan* poikakoulu (v. 1870), *Wehkalampi*, poika- ja tyttökoulu (v. 1871), *Wirolahti*, poika- ja tyttökoulu (v. 1857); *Mikkelin lääni*: *Hartola*, poikakoulu (v. 1871), *Hirvensalmi*, *Apaanlahti*, poika- ja tyttökoulu (v. 1863), *Joroinen*, poikakoulu (v. 1870), *Leivonnäki*, yhteinen koulu (v. 1871), *Mikkelin pit.*, poikakoulu (v. 1870), *Ristiina*, poikakoulu (v. 1869); *Kuopion lääni*: *Kiteen pit.*, poika- ja tyttökoulu (v. 1869), *Kontiolahti*, yhteinen koulu (v. 1869), *Liperi*, yhteinen koulu (v. 1869), *Nilsä*, yhteinen koulu (v. 1862), *Tohmajärvi*, poika- ja tyttökoulu (v. 1871), *Warhaus*, poika- ja tyttökoulu (v. 1862); *Waasan lääni*: *Alahärmä*, yhteinen koulu (v. 1869), *Alavut*, poika- ja tyttökoulu (v. 1868), *Ilmajoki*, yhteinen koulu (v. 1860), *Konginkangas*, yhteinen koulu (v. 1867), *Laihia*, yhteinen koulu (v. 1870), *Lapua*, yhteinen koulu (v. 1869), *Lohtaja*, yhteinen koulu (v. 1870), *Pyhäjärvi*, yhteinen koulu (v. 1867), *Wiitasaari*, yhteinen koulu (v. 1870), *Wähäkylä*, yhteinen koulu (v. 1858); *Oulun lääni*: *Haapavesi*, yhteinen koulu (v. 1870), *Kemi*, poika- ja tyttökoulu (v. 1873), *Pudasjärvi*, yhteinen koulu (v. 1872), *Rovaniemi*, poika- ja tyttökoulu (v. 1870), *Salo*, yhteinen koulu (v. 1870), *Simo*, yhteinen koulu (v. 1872).

*) Tämä numero saatu opettajain summittaisista oppilas-

mennen mainittakoon että oppilasten keskiluku mainittuna lukuvuonna maaseurakuntien kaikissa kansakouluissa oli 40.

Jos numeroilla näytetään toteen että kansakouluisamme todella on oppilaita, saapi usein kuulla vastaukseksi että nämä oppilaat muka löytyvät ainoastaan koulun kirjoissa, että suurin osa niistä tavallisesti käy vähäisen aikaa koulussa. Miten koulunkäynnin laita main. 89 koulussa oli, ilmoittaa seuraava taulu.

		Oppilaita on lukuvuodella koulussa ollut:				Oppilaita yhteensä.
		1—75 päivää.	75—125 päivää	125—150 päivää.	enemmän kuin 150 päivää.	
Uudenmaan lääni .		72	202	126	257	657
Turun ja Porin „ .		68	70	59	220	417
Hämeenlinnan „ .		38	96	98	307	539
Wiipurin „ .		27	81	141	343	592
Mikkelin „ .		41	67	38	135	281
Kuopion „ .		41	34	51	228	354
Waasan „ .		95	245	58	229	627
Oulun „ .		56	61	61	104	282
Yhteensä		438	856	632	1,823	3,749

Niistä jotka ainoastaan ovat tilaisuudessa nähdiä sitä säännöllisyyttä, jolla oppineitten koulujen oppilaat käyvät kouluissa, ei tämä tulos näyttäne juuri kovin loistavalta. Nämä numerot saavat kuitenkin oikean merki-

luetteloista. Niiden ilmoitusten mukaan, jotka koulujen johtokunnat ovat antaneet, oli sama luku 3,714. Seuraavassa kahdessa taulussa ovat summat 3,749 ja 3,703; syy tähän eroavaisuuteen on opettajien väärät yhteenlaskut 9 koulusta. Tämä eroavaisuus, vaikka kyllä on ikävä todistus asianomaisten epätarkkuudesta, ei kuitenkaan vaikuta mitään pää-asiaan.

tyksensä vasta silloin, kun niihin vertaa Ruotsinmaan kansakoulu-oloja, joita niinkuin tiedetään usein on koetettu asettaa joksikukuksi esikuvaksi meille. Sen kansanopetusta koskevan tilastollisen teoksen mukaan, joka on painettu v. 1870 ja on viimeinen, joka tšekäläisessä tilastollisessa virastossa löytyy, kävi v. 1868 Ruotsin kansakouluissa:

1—60 päivää	36,49 %	koko oppilas-luvusta.
60—120	36,55 %	„ „
enemmän kuin 120	26,96 %	„ „

Kun siis koulunkäynti korkeimman nimiluokan mukaan ei Ruotsissa noussut 27 %, käsitti se Suomessa yli 48 %, vaikka koulupäivien korkein määrä meillä oli otettu viidettä osaa suuremmaksi kuin Ruotsissa.

Totta kyllä on, että kansakoulujen oppilaat eivät käy koulua juuri kovin monta vuotta. Monen-vuotiselle koulunkäynnille onkin osaksi rajoituksensa siinä vaikeudessa, joka syntyy, kun yhden opettajan täytyy samalla kertaa opettaa useampia luokkia ja osastoja. Vaikeudet tässä suhteessa ovat sitä suuremmat, koska opettajakokelaita ei seminaareissa ole johdettu yht' aikaa hoitamaan ja opettamaan lapsia, jotka tietonsa ja edistymisensä puolesta ovat eri kannalla. Että olot kuitenkin ovat paljoo paremmat kuin tavallisesti luullaan, näkyvät seuraavasta taulusta:

	Oppilaista on koulua käynyt:				Oppilaita yhteensä
	1 vuoden.	2 vuotta.	3 vuotta.	4 vuotta tai sitä enemmän.	
Uudenmaan lääni	306	180	88	56	630
Turun ja Porin „	167	122	108	22	419
Hämeenlinnan „	235	143	104	56	538
Wiipurin „	258	153	87	82	580
Mikkelin „	173	56	28	24	281
Kuopion „	163	104	40	47	354
Waasan „	291	187	106	38	622
Oulun „	136	87	52	4	279
Yhteensä	1,729	1,032	613	329	3,703

Koulunkäynnin pituuteen ei sääty näy juuri suuresti vaikuttavan. Niin esim. kävi Hämeenlinnan läänin puheena olevissa kouluissa tilattoman kansan lapsista 47,5 % yhden vuoden, 29,3 % kaksi vuotta, 14,3 % kolme vuotta ja 8,9 % neljä tai enemmän; Uudenmaan läänin kouluissa 54,7 % yhden vuoden 25,8 % kaksi vuotta, 12,9 % kolme vuotta ja 6,6 % neljä tai enemmän.

Kaikkein enimmäin on kuitenkin sitä valitusta kuulunut, että oppilaita ilman mittään lukutaidotta tai aivan vaillinaisella lukutaidolla otetaan kouluun, jonka kautta kansakoulumme muka todella ovat muuttuneet „aakkoiskouluiksi“, „pikkukouluiksi“. 65:stä koulusta löytyy ilmoituksia siitä, millainen lukutaito sisäänkirjoitettaessa oli kaikilla tai enimmillä oppilailla, jotka vuoden kuluessa kouluun tulivat, jonka ohessa 24:stä koulusta on samassa ilmoitettu niidenkin oppilaiden lukutaito, jotka edellisinä vuosina on kouluun sisäänkirjoitettu. Siten on kouluihin tulleiden oppilaitten lukutaidosta ja muista tiedoista saatu seuraavat numerot:

	Oppilaita, joilla tullessa kouluun oli:			Oppilaita yhteensä.
	sisäänpääsovaatimusten lisäksi muitakin tietoja.	tyydyttävä sisäluku.	huono sisäluku.	
Uudenmaan lääni	41	152	210	403
Turun ja Porin „	36	70	94	200
Hämeenlinnan „	37	106	117	260
Wiipurin „	35	192	112	339
Mikkelin „	38	113	96	247
Kuopion „	47	92	79	218
Waasan „	72	189	116	377
Oulun „	37	106	117	260
Yhteensä	351	1,002	923	2,276

Noin 40 %:lla näistä 2,276 oppilaasta oli siis sisäänkirjoitettaessa „huono“ sisäluku. *) Tämä voipi näyttää hyvinkin arveluttavalta ellei muisteta, että puheena oleva arvosana, niinkuin kaikki semmoiset, on epätarkka riippuen osaksi yksityisten katsantotavasta ja käsityksestä, ja että opettaja niiden vanhojen ominaisuuksien tähden, jotka löytyvät kansamme lukutavassa, ihan luonnollisesti tulee ennen arvostelemaan liian huonoksi kuin hyväksi sisäänpyrkijäin lukutaitoa. Olisi siis ylen pikaista suorastaan julistaa kaikkien näitten, joita on nimitetty huonoiksi lukijoiksi, olleen sisänotettaviksi aivan kelvottomat. Ett'ei niin ole ollut, voi varmuudella päättää

*) Yhdestä koulusta on opettaja ilmoittanut että sisäänkirjoittaessa 20 oppilasta „eivät laisinkaan taitaneet lukea“. Mikä syy on saattanut hänet ottamaan vastaan ja pitämään näitä kouluissa, ei mainita. Pelko että koulu muuten jäisi ilman oppilaita ei tässä ole voinut vaikuttaa, sillä koulussa kävi lukuvuodella 69 lasta.

siitä tavasta, jolla oppilaiden alkutietoja on arvosteltu niissä paikoissa, missä ylempiä ja alempia kansakouluja riittävässä määrässä on löytynyt, ja missä siis oli tilaisuutta tarjota kullekin sisäänpyrkivälle oppilaalle semmoista koulua, joka parhaiten soveltuisi hänen edistyskannalleen, eikä siis mitään syrjäsyitä ollut houkuttamassa opettajaa vastaan ottamaan huonosti valmistuneita oppilaita. Meidän on siis etupäässä kääntyminen kaupunkeihin ja likimmiten niihin kaupunkeihin, joissa alemmat kansakoulut ovat täydellisesti järjestetyt. Helsingistä ja Turusta valitettavasti puuttuu tietoja niiden oppilasten sisäluvusta, joita on otettu ylempiin kansakouluihin. Sitä vastoin löytyy semmoisia tietoja lukuv. 1875—76 Wiipurin kansakouluista, Porin suomalaisista kouluista sekä Waasan poikakoulusta.

Wiipurissa oli 80:stä oppilaasta	31:llä	huono sisäluku.
Porissa	„ 83:sta	„ 20:llä „ „
Waasassa	„ 22:sta	„ 17:llä „ „
Y:nsä 185.	Y:nsä 68.	

Siis näissä kolmessa kaupungissa päälle 36:n %, joilla otettaessa ylempään kansakouluun oli huono sisäluku; kuinka suuri osa niistä oli käynyt alemman kansakoulun läpi, ei ole mainittu. On jo ilmoitettu minkä vuoksi näitten kaupunkien suhteen ei voi olettaa syrjäsyitä, jotka olisivat vaikuttaneet oppilaiden vastaanottamiseen. Asiata siis voi selittää ainoastaan siten, että todella on katsottu näiden 68 lapsen voivan itselleen hyödyksi ja toisia oppilaita sanottavasti haittaamatta nauttia opetusta ylempässä kansakoulussa. Vielä kerrottakoon samantapainen esimerkki eräästä maaseurakunnan kansakoulusta. Muutamassa Turun läänin pitäjässä avattiin v. 1875 syksyllä ylempi kansakoulu, jossa kävi poikia ja tyttöjä. Samoissa kouluhuoneissa kuin tämä,

eräessä vastaista tyttökoulua varten rakennetussa lukusalissa, työskenteli koko lukuvuoden myös vakinainen pikkukoulu; näitten koulujen ulkonaiset olot olivat siis pääasiallisesti samanlaiset. Lukuv. 1875—76 kävi pikkukoulussa 18 ja ylempässä koulussa sitä vastoin 60 oppilasta, joista 60:stä 12:lla sisäänkirjoitettaessa oli ilmoituksen mukaan huono sisäluku. Mutta niin ihan huono näitten 12:n lukutaito ei kuitenkaan liene ollut. Jos he todella olisivat olleet sopivia oppilaita aakkoiskouluun, on vaikea ymmärtää, minkä tähden heitä ei pantu tuohon pikkukouluun, jolla paitsi sitä oli puute oppilaista.

Tällä ei ole sanottu, että edes suuremmalla osalla niistä, jotka otetaan kansakouluihin, on semmoinen lukutaito, ett'ei parempaa olisi toivottava. Päin vastoin täytyy myöntää että oppilaiden sisäluvussa ylipäänsä on suuria vaillinaisuuksia, jotka saattavat monta vaikeutta kansakoulun työlle. Mutta toista on tämän myöntäminen, toista sanominen, että nämä vaikeudet ovat sitä laatua että niiden tähden koko nykyinen kansakoululaitos olisi hyljättävä.

Joku aika takaperin on todistuskappale tuotu esiin, joka muka osoittaisi, että ylempät kansakoulut maalla todella ovat tulleet toimittamaan „lastenkoulujen velvollisuuksia“. Vastauksessaan nimimerkille — — on hra K. G. L. tämänvuotisen „Helsingfors Dagblad'in“ 90 n:ossa huomauttanut miten kansakoulumme ovat muuttuneet aakkoiskouluiksi, koska oppilaiden alin ikä niin monessa ylempässä koulussa oli 6; tai 7 vuotta, s. o. koska monessa koulussa sisäänotettujen oppilaiden joukossa oli *joku* kuusi- tai seitsen-vuotias lapsi. Jos asiaa tahtoo selvittää, täytyy toisenlaista toteennäyttämistä käyttää. Koulujen yleistä kantaa arvosteltaessa voi oppilaiden ikäkin jossain määrin olla apuna; mutta tietysti on silloin keski-ikä huomioon otettava. Jos ei niin tehdä,

voidaan sen tilastollisen osoituksen nojassa, johon hra K. G. L. viittaa, — koska korkein ikä useassa koulussa on 18—20 vuotta — helposti tulla esim. siihen päätökseen, että moni kansakoulu todella lähenee — kansanopistoja. Että nuorempia lapsia kuin asetus myöntää*) otetaan kansakouluihin, sopii kyllä syytä moittia, mutta ei „tämöinen kansakoulu-asetuksen toimienpano“ kuitenkaan osoita että kansakoulumme ovat kelvottomat tarkoitustaan täyttämään.

Ilmoituksia oppilaiden iästä löytyy 62:sta ennen mainitusta seurakunnasta; keski-ikä**) oli:

22	seurakunnassa	12	vuotta.
13	”	11	”
7	”	10	”
6	”	13	”
4	”	10 ¹ / ₂	”
4	”	11 ¹ / ₂	”
4	”	12 ¹ / ₂	”
2	”	9	”

— Jos siis, niinkun jo on osoitettu, ei ole perää sillä valituksella, että kansakoulumme ylipäänsä ovat oppilaiden puutteessa, niin on yhtä vähä syytä siihen luuloon, että nämä koulut eivät voisi täyttää kaikkein kansalaisluokain tarvetta, että joku „kerros kansan lapsista“ olisi niistä todella pois suljettu. Mitä säätyä 3,247 oppilasta

*) Ehkä asetuksen määräys alimmasta iästä, 10 vuotta, lieneekin liian korkea. Useimmissa kaupungeissa on 9 vuotta säädetty alimmaksi iäksi ylempiin kouluihin pääseville, vaikka sisäänpääsö-vaatimukset kaupungeissa ovat suuremmat kuin maalla.

**) Mistä seurakunnista tämä ikä on ilmoitettu erikseen poikien ja tyttöjen suhteen, on keskimäärä niistä luvuista otettu.

mainittujen 89:n koulun kaikista oppilaista oli, osoittaa seuraava taulu:

	Virkamiesten, tehtaan- isäntien y. m. lapsia.	Käsityöläisten ja am- mattimiesten lapsia.	Talollisten lapsia.	Tilattoman kansan, työ- väen y. m. lapsia.	Oppilaita yhteensä.
Uudenmaan lääni	16	57	240	235	548
Turun ja Porin ”	16	36	104	227	383
Hämeenlinnan ”	23	63	146	234	466
Wiipurin ”	26	51	305	180	562
Mikkelin ”	9	15	81	128	233
Kuopion ”	18	31	104	152	305
Waasan ”	11	45	316	151	523
Oulun ”	16	24	103	84	227
Yhteensä	135	322	1,399	1,391	3,247

Miten olot ovat muodostuneet niissä kansakouluissa, jotka verrallisesti kauemman aikaa ovat saaneet vaikuttaa, sen ovat edelliset numerot valaisseet. Kaikkea kuitenkaan eivät numerot voi ilmaista. Vasta silloin kuin otetaan myös lukuun sitä intoa toimissaan, sitä mielen ylevyyttä, joka löytyy kansakoulujen opettajissa ja opettajattarissa ja joka on meidän seminaarein ehkä suurin ansio, voi saada käsityksen siitä, mitä kansakoulut jo vaikuttavat ja mitä niistä vastaisuudessa saattaa toivoa.